

A MARADANDÓSÁGNAK SOSEM KÉSŐ

Majdnem úgy kezdhetném, mint ahogy a mesék, az élet valóságának legszebb tükrői kezdődnek: Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy város a Duna partján, Péternek váradjával szemben... Véletlennek látszik, de én inkább predestinációnak, vagy ha úgy tetszik, determinációnak nevezném, hogy fél évszázad előtt, Párizsba vágódó emigrációs utamon pár hétre ebben a városban akadtam fenn és — tizenkét évig maradtam ott. Így alaposan megismerkedtem azzal a különös tájjal és sokszínű lakosságával, amit egy életemet összefoglaló versemben »Négy náció tág telephelyének« neveztem. A Sturm und Drang, vagy egyik újvidéki verseskötve címevel kifejezve a Mindent legyűrő fiatalság ideje volt ez, az akkori jugoszláviai magyar avantgarde, majd a vajdasági magyar irodalom megszületésének ideje, amelybe Szentelek Kornélon és más ottani magyar írókon kívül szorososan beletartozott a Holnapos mozgalomból odakerült Todor Manojlović, avagy az igazán szerb poéta, Veljko Petrović, aztán az akkor induló Mladen Leskovac, Žarko Vasiljević, hogy csak a legjellemzőbb neveket említsem a sok közül.

És a mindent legyűrő fiatalságnak ebben az előrenéző korszakában ismerkedtem meg egy fiatal művész házaspárral, Baranyi Károllyal és feleségével, Markov Zlatával, akik szintén akkor indultak el küzdelmes pályájukon, s dehogy gondoltuk volna, hogy ez a találkozás öt évtizedig fog tartani, s nekem jó négy évtized múltával Budapesten itteni kiállításuk megnyitására nyílik alkalmam arra, hogy visszaemlékezem: Zlata asszony volt az, aki plasztikáival illusztrálta Tűzharang című verseskötvejét, amelyben nem először, de nem is utoljára szálltam szembe a háborús tébollyal, a Nagy Butasággal, melynek visszajáró kísértete máig sem halt meg, sőt a második világháborúnál ezer-szer súlyosabb kataklizmával fenyeget ma már nemcsak egyes népeket, hanem az egész emberiséget. És csaknem ugyanakkor, 1932-ben, amikor Szentelek Kornéllal együtt a Vajdasági Írás, majd A Mi Irodalmunk kísérletező évei után a Kalangyát elindítottuk, Markov Zlata megint ott volt, és ő készítette el a Kalangya mindmáig őrzött plakettjét. S hogy ezeket a nagyon is férfias keménységet megkövetelő plasztikákat Baranyi Károly »férfiasította« meg, arról csak évtizedek múltán értesültem, derűs és baráti poharazgatás közben, amikor a szobrász házaspár régmúlt időkre emlékezett.

Ma és itt nem az én feladatomban, hogy a keramikus és szobrász házaspár művészetéről szóljak; ezt nálam szakszerűbben elvégezte a katalógusban Szij Rezső. De arról igenis szólnom kell, hogy Baranyi Károly és Markov Zlata igazán szent szövetségében és egy életre szóló

frigyében én mindig szimbólumot is láttam: példaszerű bizonyosságát annak, hogyan lehet — mai nyelven — valóban békés együttélést elérni nemcsak az egy égbolt alatt élő népek, hanem — ami sokszor talán még nehezebb — két ember, egy szerb és egy magyar művészember életében. Hogyan lehet egymás nemzetiségének, nyelvének, egyéniségének megőrzése mellett egymást valóban segíteni, sőt kiegészíteni. Én több mint négy évtizede ennek a gondolatnak megszállottja és munkálója vagyok, nem egyszer elmondtam, megírtam, hogy mi, úgynevezett kis népek, mennyire egymásra vagyunk utalva, és hogy nem szerethetjük saját nemzetünket, ha a velünk egy földön és összekeveredve élő más nemzeteket nem szeretjük. S hogy ennek az elvnek következetes érvényesítése nélkül a szocializmust sem tudjuk soha megvalósítani. S ha ma pillantásomat a Vajdaság népeire vetem és látom, milyen nagy erőfeszítéseket tesznek ebben az irányban, megnyugvással állapíthatom meg, hogy akik ezért a gondolatért éltek és haltak, nem éltek hiába.

S még egyről szeretnék itt szólni: ma is vita folyik vajdasági írók, kritikusok között, vajon a Szentteleky-féle couleur locale helyes-e, alkalmazható-e ma is. Nos, Baranyiné Markov Zlata nem egy alkotásán fedezhetjük fel a sajátos vajdasági tájat kifejező vonásokat; itt most csak az Emlékezés a falumra és az Anyám olyan szép volt, mint egy fehér galamb című művét említem. Ezekben úgy él a Bánát, hogy az egyetemességbe olvad. De ki vethetné a Nobel-díjas Ivo Andrić szemére a couleur locale-t, mert Boszniát, a boszniai ember lelkét világ-rangra emelte, és ki veti Chagall szemére, hogy a speciális orosz tájat beiktatta a világ művészetének egyetemességébe?!

Költők fel a fejjel! — Írtam negyvenöt év előtt a már említett kötetben és ma itt is elmondhatom: szobrászok, fel a fejjel! Csaknem fél évszázad művészi munkájának termését láthatjuk ma itt ezen a tárlaton, s ha akad kishitű, aki azt mondja, mért ily soká, mért ily későn került sor arra, hogy ez a két nagyszerű művész végre Budapesten is bemutatkozik, csak azt mondom: a maradandóságnak sosem késő, mert ezt a fogalmat nem ismeri. Az élet gyorsan múlhat, de a művészet megmarad. Hogy is mondja Madách Évája a költői szép és nagy igazságot: »Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál, ne hidd, hogy éjed engem elriaszt — a por hull csak belé, a föld szülötte, én glóriával átalépelem azt.«

Elhangzott a budapesti Ernst Múzeumban, Baranyi Károly és Baranyiné Markov Zlata kiállításának megnyitóján, 1973. június 16-án.